

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ "ข้าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2531 - 2535 นี้ ใช้การวิจัยในลักษณะที่เรียกว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยประเภทนี้เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาติดตามระยะยาว เพื่อสังเกตความเปลี่ยนแปลงในระยะต่าง ๆ วิธีการนี้จะสนใจข้อมูลกับความรู้ลึกซึ้ง ความคิด ความหมาย ค่านิยม และอุดมการณ์ของบุคคล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการติดตามสร้างเชิงสรุปแบบอุปนัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2533)

สำหรับการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ "ข้าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทยในปี 2531 - 2535 นี้ มีวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในช่วงระยะเวลา 3 ปีครึ่ง และใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับตัวผู้ผลิตสารเอง และบุคคลในวงการณ์น้ำมันผู้ซึ่งใช้ช่องทางการสื่อสารนี้ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ไปศึกษาปริบทของเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำมัน จากข่าวตัดในช่วงระยะเวลาดังกล่าวซึ่งเป็นปริบทของสถานการณ์นั้น ๆ โดยเชิงคุณภาพนี้จะเป็นการวิเคราะห์ถึงทฤษฎีเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ และสามารถนำมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้

แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิเคราะห์ "ข้าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2531 - 2535 นี้ มีประชากร 2 ประเภทคือ

1. ประเภทเอกสาร

ประชากรที่นำมาศึกษาคือ "ข้าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมัน ได้แก่ ข่าวหน้า 4 ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และข่าวหน้า 4 ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2531 - 28 กุมภาพันธ์ 2535 มีจำนวนทั้งสิ้น 514 ข่าว และข่าวตัด (Press Clipping) ที่เกี่ยวกับข้าวน้ำมันในหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ ได้แก่ บางกอกโพสต์ เดอะเนชั่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ แนวหน้า มติชน กรุงเทพธุรกิจ บ้านเมือง สยามรัฐ ดาวสยาม วัฏจักร ประชาชาติธุรกิจ ฐานเศรษฐกิจ และผู้จัดการ ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2531 - 28 กุมภาพันธ์ 2535

2. ประเภทบุคคล

ได้แก่ ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" และผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ตลอดจนบุคคลในวงการน้ำมัน ดังนี้

ไทยรัฐ

1. คุณสันติ วิริยะรังสฤษฎ์ นามปากกาว่า "ใต้ฝุ่น"
สัมภาษณ์วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535
2. คุณชูพงศ์ มณีน้อย ผู้เขียนในคอลัมน์สำนักข่าวหัวเขียว นามปากกา
"แม่ลูกจันทร์"
สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2535

เดลินิวส์

1. คุณมานิจ โมฬีชาติ นามปากกา "ตรีศูล"
สัมภาษณ์วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2535
2. คุณประหยัด คุณสมบัติ ผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2535

บุคคลในวงการน้ำมัน ได้แก่

- คุณจุลจิตต์ บุญเกิด ผู้ช่วยกรรมการอำนวยการ บริษัท ไทยออยล์ จำกัด
สัมภาษณ์วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2535
- คุณสมเกียรติ หัตถโกศล ผู้จัดการฝ่ายกิจการสัมพันธ์ บริษัท ไทยออยล์ จำกัด
สัมภาษณ์วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2535
- คุณรังสรรค์ สุภาพงษ์ ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด
สัมภาษณ์วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2535

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามประเภทของข้อมูลได้ดังนี้ คือ

1. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

เก็บรวบรวม "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเดลินิวส์ ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2531 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535 เป็นระยะ

เวลา 3 ปี 6 เดือน ซึ่งเป็นช่วงระยะที่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ มีผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันโลก ได้แก่ วิกฤติการณ์ราคาน้ำมันตกต่ำ สงครามอ่าวเปอร์เซีย ฯลฯ และสำหรับประเทศไทยเป็นช่วงเวลาที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารงานด้านนโยบายน้ำมันของรัฐบาลชุดต่าง ๆ ตั้งแต่สมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รัฐบาลชาติชาย 1 รัฐบาลชาติชาย 2 รัฐบาลชุดนายอานันท์ ปันยารชุน ภายใต้การควบคุมดูแลของสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)

นอกจากนั้น ทำการรวบรวมข่าวตัด (Press Clipping) ที่เกี่ยวกับข่าวคราวความเคลื่อนไหวในวงการน้ำมันทั่วไปทั้งในประเทศ และนอกประเทศ ซึ่งเป็นปริบทประกอบการวิเคราะห์ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

ได้แก่ ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" ตลอดจนผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ตลอดจนบุคคลในวงการน้ำมัน เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกอย่างไม่เป็นทางการ

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ Key Informant มีดังนี้

ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ"

1. "ข่าวไม่เป็นทางการ" มีขั้นตอนอย่างไร นับตั้งแต่ได้ข่าวมาจนกระทั่งข่าวได้รับการตีพิมพ์
2. ท่านได้ข้อมูลเกี่ยวกับน้ำมันจากแหล่งข่าวใดบ้าง
3. เมื่อได้ข่าวมาแล้วท่านตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนหรือไม่ ถ้าตรวจสอบจะตรวจสอบจากแหล่งใด
4. มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลกระทบต่อการนำเสนอ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมัน
5. ท่านมีเกณฑ์ในการหยิบยกประเด็นปัญหาในข่าวน้ำมันอย่างไร ข่าวลักษณะใดที่จำเป็นต้องใช้การนำเสนอในรูปแบบ "ข่าวไม่เป็นทางการ" และข่าวลักษณะใดที่ไม่จำเป็นต้องนำเสนอแบบ "ข่าวไม่เป็นทางการ"
6. ท่านมีเกณฑ์อย่างไรในการพิจารณาข่าวที่ได้รับการบอกเล่ามาจากบุคคลในวงการน้ำมัน
7. ท่านคิดว่าองค์ประกอบใดที่ดึงดูดความสนใจให้มีผู้ติดตามอ่าน "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมัน

8. ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันจำเป็นต้องมี
คุณสมบัติใดบ้าง

9. ท่านมีอุดมการณ์อย่างไรในฐานะผู้ทำการสื่อสาร

บุคคลในวงการน้ำมัน

1. ท่านเคยใช้ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เป็นช่องทางการสื่อสารที่จะสื่อแนวความคิด หรือเสนอข้อมูลให้ปรากฏต่อสาธารณชน หรือส่งผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลใดหรือไม่
2. ขั้นตอนในการให้ข่าวต่อผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" มีขั้นตอนอย่างไร
3. เมื่อใดที่ท่านใช้ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เป็นช่องทางการสื่อสาร
4. ท่านรู้จักผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" เป็นส่วนตัวหรือไม่
5. ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" เคยขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นข่าวใด ๆ ที่เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันหรือไม่
6. เมื่อผู้เขียนได้รับข่าวที่เกี่ยวกับท่าน หรือองค์กรของท่าน ผู้เขียนเคยตรวจสอบข้อเท็จจริงกับท่านก่อนที่จะลงข่าวหรือไม่
7. ท่านคิดว่า "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันเป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งที่สำคัญสำหรับท่านในการที่จะทราบความเป็นไปของสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทยหรือไม่

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิเคราะห์ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2531 - 2535 นี้ วิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและเดลินิวส์ตั้งแต่ 1 กันยายน 2531 - 28 กุมภาพันธ์ 2535 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 514 ข่าว จากกลุ่มตัวอย่างนี้ ผู้วิจัยนำมาแยกแยะออกเป็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย ดังนี้

- รัฐบาลอนุมัติให้เชลล์ตั้ง โรงกลั่นที่ 4 และคาลเท็กตั้ง โรงกลั่นที่ 5 จำนวน 52 ข่าว
- รัฐบาลประกาศใช้นโยบายราคาน้ำมันลอยตัว จำนวน 83 ข่าว
- การประกาศลดราคาน้ำมันของรัฐบาล จำนวน 75 ข่าว

1.1 พิจารณาเนื้อหาของข่าวไม่เป็นทางการนั้น พยายามค้นหาความหมายและแยกประเภทออก เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ดังนี้

1.1.1 ความมีเงื่อนไขของเหตุการณ์

1.1.2 พิจารณาถึงเจตนาารมณ์ในการสื่อสารของผู้เขียน การมีส่วนร่วมของผู้ทำการสื่อสารซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นเกณฑ์ได้นำมาจากทฤษฎีซึ่งใช้ในการวิเคราะห์ ในที่นี้บทบาทต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม ได้แก่

1.1.2.1 ผู้สื่อข่าว (Messenger)

1.1.2.2 ผู้แปลความหมาย (Interpreter)

1.1.2.3 ผู้สงสัย (Skeptic)

1.1.2.4 ผู้คล้อยตาม (Protagonist)

1.1.2.5 ผู้ก่อกวน (Agitator)

1.1.2.6 ผู้สนับสนุนสิ่งที่ตนรู้ว่าผิด เนื่องจากได้ประโยชน์

1.1.2.7 ผู้รับรู้, ผู้ตรวจสอบ (Auditor)

1.1.2.8 ผู้ตัดสินใจและชี้แนะ (Decision-maker)

1.1.3 วิธีการอ้างอิงแหล่งข่าว

1.1.4 การคาดการณ์

1.1.5 การพูดเป็นนัย

1.1.6 ลีลาการเขียน

1.1.7 การหยิบยกประเด็นปัญหา

1.1.8 พิจารณาว่ามีข่าวทำนองเดียวกันกับ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ใน "ข่าวเป็นทางการ" บ้างหรือไม่

2. ศึกษาบริบทของเหตุการณ์สำคัญ ๆ เหล่านั้น โดยพิจารณาจากข่าวตัด (Press Clipping) ที่เกี่ยวกับข่าวคราวความเคลื่อนไหวของสถานการณ์น้ำมันในระหว่าง 1 กันยายน 2531 - 28 กุมภาพันธ์ 2535 เพื่อให้ได้ข้อมูลว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ภายใต้สถานการณ์ใด การกระทำนั้นมีผลกระทบต่อใคร/องค์กรใดบ้าง เรื่องราวคลุมเครืออย่างไร มีทางเลือกไหม และการตัดสินใจจะเป็นไปในทำนองใดบ้าง

2.1 พิจารณาลักษณะของ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ที่มาก่อน "ข่าวเป็นทางการ"

พิจารณาลักษณะของ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ที่มาพร้อม "ข่าวเป็นทางการ"

พิจารณาลักษณะของ "ข่าวไม่เป็นทางการ" ที่มาหลัง "ข่าวเป็นทางการ"

2.2 พิจารณาเทียบเคียงว่าข่าวที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันลักษณะใดที่ต้องนำเสนอแบบ "ข่าวไม่เป็นทางการ" และข่าวลักษณะใดที่ไม่ต้องนำเสนอแบบ "ข่าวไม่เป็นทางการ"

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวบุคคล การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เขียน "ข่าวไม่เป็นทางการ" ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเดลินิวส์ ตลอดจนบุคคลในวงการน้ำมันนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตส่วนตัว หรือมาจากแหล่งข่าวอื่น ขั้นตอนของการนำเสนอ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เป็นอย่างไรและเมื่อใดที่เขาพิจารณาหยิบยกประเด็นปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันต่อสาธารณชน

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยจะแยกแยะเนื้อหาออกเป็น

- 3.1 ขั้นตอนของการส่งข่าวของแหล่งข่าว
- 3.2 ขั้นตอนในการนำเสนอข่าวของผู้เขียน
- 3.3 แหล่งข่าวได้แก่ที่ใดบ้าง
- 3.4 ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการนำเสนอ "ข่าวไม่เป็นทางการ"
- 3.5 เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกส่งข่าวเกี่ยวกับน้ำมันในหน้าข่าวไม่เป็นทางการ

4. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการแยกประเภทเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจและทำความเข้าใจความหมายนั้น มาวิเคราะห์โดยยึดแนวคิดและทฤษฎีเป็นเกณฑ์

สำหรับข่าวที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเกี่ยวกับน้ำมันในช่วงระยะเวลา

3 ปีครั้ง นั้น ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ 3 กรณี ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความต่อเนื่องในระยะเวลาที่นานพอสมควร เพื่อให้เห็นชัดเจนถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและการตอบสนองของ "ข่าวไม่เป็นทางการ" 3 กรณีดังกล่าว ได้แก่

กรณีที่ 1 รัฐบาลอนุมัติให้เชลล์ตั้ง โรงกลั่นที่ 4 และคาลเท็กซ์ตั้ง โรงกลั่นที่ 5

กรณีที่ 2 รัฐบาลประกาศใช้นโยบายราคาน้ำมันลอยตัว

กรณีที่ 3 การประกาศลดราคาน้ำมันของรัฐบาล

ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังที่ได้กล่าวแล้วมาใช้วิเคราะห์ในแต่ละกรณี พิจารณาลักษณะของ "ข่าวไม่เป็นทางการ" บทบาทต่าง ๆ ในการนำเสนอของผู้เขียน การคาดการณ์ การพูดเป็นนัย วิธีการอ้างอิงแหล่งข่าว การหยิบยกประเด็นปัญหา ลีลาการเขียน ตลอดจนความมีเงื่อนงำของเหตุการณ์ เหล่านี้มีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่ แล้วนำมาสรุปและนำไปสู่การพิสูจน์ข้อสันนิษฐาน (Proposition)

งานวิจัยครั้งนี้ไม่มีตัวอย่างของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากยังไม่เคยมีใครทำวิจัยเกี่ยวกับ "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำมัน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่อง "ข่าวลือ" ในแง่ของการสื่อสารมวลชนนั้น เท่าที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้านั้นยังไม่ปรากฏ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ Key Informant นั้น จะเป็นประโยชน์มากที่จะทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนในการนำเสนอ "ข่าวไม่เป็นทางการ" และปัจจัยเงื่อนไขในการพิจารณาเลือกลง "ข่าวไม่เป็นทางการ" เกี่ยวกับ สถานการณ์น้ำมัน ส่วนกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี จะใช้เป็นหลักฐานปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ช่วยให้ผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ถึงลักษณะของข่าวและบทบาทของผู้เขียนในภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการอ้างอิงถึงแหล่งข่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย